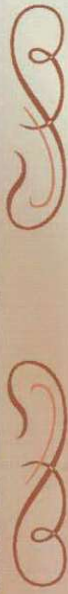

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ
ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ШАРҚШУНОСЛИК ИНСТИТУТИ

ТАСАВВУФ АДАБИЁТИ
ЛИНГВОПОЭТИКАСИ

Тошкент - 2011

89
7-25

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ
ВАЗИРЛИГИ ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ШАРҚШУНОСЛИК ИНСТИТУТИ

Қа

ТАСАВВУФ АДАБИЁТИ ЛИНГВОПОЭТИКАСИ

(ЎҚУВ ҚўЛЛАНМА)

Тошкент
2011

Ушбу ўқув қўлланма давлат илмий техника дастурлари доирасида Тошкент давлат шарқшунослик институтида фаолият юритувчи ОТ-Ф8-138-**“Тасавуф адабиёти лингвопозитикаси** (форсий ва туркий манбалар асосида)”номли фундаментал илмий тадқиқот лойиҳаси иштирокчилари томонидан яратилди. Ушбу қўлланма олий ўқув юртларининг филология йўналиши магистратура босқичи талабаларига мўлжалланган.

Масъул муҳаррир:
филология фанлари доктори, профессор **Баҳодир Назаров**

Муаллифлар:

Н.Комилов, проф.
М.Имомназаров, проф.
А.Қуронбеков, проф.
Б.Назаров, проф.
А.Воҳидов, доц.
Г.Рихсиева, доц.
М.Қаландаров, тадқиқотчи

Тақризчилар:

филология фанлари доктори, профессор **З.Исломов**
филология фанлари доктори, профессор **С.Ҳасанов**

“Тасавуф лингвопозитикаси” нима? Бу саволга батафсил жавоб беришдан олдин бир неча масалаларни аниқлаштириб олиш керак бўлади. Биринчидан, “тасавуф лингвопозитикаси” дегани аслида “тасавуф адабиёти лингвопозитикаси” деган маънони билдиради, чунки “лингвопозитика” тушунчаси фақат бадий адабиёт таҳлилига тегишлидир. Иккинчидан, “тасавуф адабиёти” тушунчаси ҳам кенг маънога эга, уни қайси маънода ишлатмоқчи эканлигимизни аниқлаб олишимиз лозим. Учунчидан, Тасавуф нима? Адабиёт нима? Поэтика нима? Поэтика ва лингвопозитика нисбати қандай? Бу саволларга ўқув қўлланманинг хусусиятидан келиб чиқиб, аниқ, қисқа ва лўнда жавоблар берилиши керак. Агар шу жавоблар бўлмаса, масаланинг муваффақиятли ечимини топиш қийин бўлади. Туртинчидан, лингвопозитика биргина йўналишдан иборатми ёки унинг ичида ҳам турли йўналишлар мавжудми? Бу саволга ҳам жавоб оддийгина эмас. Бу муаммоларнинг барчасига ушбу қўлланмада иложи борича гоҳ қисқа, гоҳ батафсил жавоблар беришга ҳаракат қилинган.

Ушбу ўқув қўлланмаси Тошкент давлат шарқшунослик институту Илмий кенгаши томонидан нашрга тавсия этилган (№ 3-баённома, 25.10.2011)

МУНДАРИЖА

Сўзбоши.....	5
1-мавзу. Тасавуф таълимоти. Тасавуф ва адабиёт.....	8
<i>Мустақил иш учун қўшимча материал:</i>	
Тасавуф тарихи ва таърифи.....	22
2-мавзу. Тасавуф адабиёти. Тасавуф таълимотининг ўрганилиши ва манбалари.....	34
3-мавзу. Тасавуф терминологияси ва унинг шаклланиш омиллари.....	50
4-мавзу. Тасавуф терминларини таснифлаш.....	65
<i>Мустақил иш учун қўшимча материал:</i>	
Маком, хол ва рухий сафар терминларининг макомотлардаги маънолари.....	76
5-мавзу. Тасавуф ва бадий адабиёт.....	87
6-мавзу. Тасавуф адабиёти ва лингвопозитик таҳлил.....	102
7-мавзу. Тасавуф адабиётида поэтик маъно катламлари.....	110
8-мавзу. Адабий мажоз, ирфоний рамз ва тимсоллар.....	124
9-мавзу. «Маснавийи маънавий»да сўфиёна рамз ва тимсоллар: ишқ.....	140
<i>Мустақил иш учун қўшимча материал:</i>	
“Дил” тимсоли.....	166
“Май” тимсоли.....	200
10-мавзу. Дунёвий адабиёт ва тасавуф адабиётида мажозий тасвир ва талкин.....	216
11-мавзу. “Маснавийи маънавий” ва унинг шарҳлари.....	242
<i>Мустақил иш учун қўшимча материал:</i>	
Жалолиддин Румий «Маснавини маънавий» асаридан хикоятлар (таржима ва талкин).....	252
12-мавзу. “Мажоз тарикӣ” нима?.....	265

Мустақил иш учун қўшимча материал:

«Мантқиқ ут-тайр» ва «Лисон ут-тайр»	282
13-мавзу. Хофиз ғазалларининг лингвопоэтик талқини	298
14-мавзу. Хофиз ғазалларида “ғул” рамзи	308
15-мавзу. Тимсоллар тимсоли	324
Мустақил иш учун қўшимча материаллар:	
“Ахтарин ашк эттию соғуҳ нафасни оҳ субҳ”	337
Ишқни оловлантирган сув ёхуд “Қаро кўзум”	344
Илова. Тасаввуфга оид атамаларнинг изоҳли луғати	357

Сўзбоши

Ўзбекистонда тарихий қадриятлар, маданий-маънавий меросни тиклаш, бу қадриятларни ҳар томонлама, чуқур ўрганиб, илмий умумлашмалар қилиш ва ундан таълим - тарбияда фойдаланиш ишига катта аҳамият берилмоқда. Президентимиз И.А.Каримов ўзининг “Ўзбекистон буюк келажак сари” номли асарида ижтимоий ва маънавий соҳада амалга оширилиши шарт бўлган вазифаларни таъкидлаб, уларнинг асосийлари “... маънавият ва ахлоқийликни қайта тиклаш, халқларнинг маданий меросига эҳтиёткорлик билан муносабатда бўлиш, ноёб тарихий ёдгорликларни сақлаш ва таъмирлаш, қадимги ва замонавий маданий бойликларни, адабиёт ва санъатни билиш ҳамда кўлайтириш” дан иборат эканлигини уқтирдилар.

Зеро, мустақилликкача халқимиз бу имкониятдан бебаҳра эди, ўз меросимизни ҳаққоний ва холисона ўрганишга йўл қўйилмас эди. Ҳолбуки ислом динининг тарқалиши билан Ўрта Осиёда араб, форс ва туркий тилларда турли жанр ва услубдаги улкан бир адабиёт вужудга келди. Бу адабиётнинг катта қисми эса тасавуф ғояларини ифодалаган достон, қисса, ҳикоя, ривоят, ғазал, рубоий, қасидалардир.

Тасавуф адабиёти ҳақида фикр юритар эканмиз, бу адабиётнинг вужудга келиши даставвал араб ва форс тилларида буюк бир шеъриятнинг вужудга келиши билан бошланганига гувоҳ бўламиз.

Тасавуф адабиётининг улкан қисмини ташкил этувчи сўфиёна шеърият, унга юклатилган вазифалар, уларнинг турлари, тасвир мавзуи, улардаги образлар, тимсоллар, буюк сўфий шоирларнинг ҳаёти ва фаолияти ҳақида етарли даражада тадқиқотлар олиб борилган. Тасавуф адабиёти ҳақида ёзилган аксарият илмий тадқиқотларда сўфиёна шеърият, тасавуф фалсафаси ёритилган шеърий асарлар таҳлил қилинган.

Аслида сўфиёна адабиётни Шарқ адабиётининг умум кон- текстида олиб қараганда ўзига хос бир адабий йўналиш деб баҳолаш мумкин. Бу йўналишнинг ичида хилма-хил жанрлар бор. Бу жанрларнинг аксари илгаридан мавжуд бўлган адабий шакл-

Илмий нашр

ТАСАВВУФ АДАБИЁТИ ЛИНГВОПОЭТИКАСИ

Босишга рухсат этилди: 28.12.2011 й.
Офсет қоғози. Қоғоз бичими: 60x84 1/16.
Агил гарнитураси. Офсет босма.
Ҳисоб-нашриёт т.: 18,27. Шартли б.т.: 22,67.
Адади: 50 нусха.
Буюртма № 81

«Akademnashr» МЧЖ нинг матбаа бўлимида чоп этилди.
Тошкент шаҳри Чилпонзор тумани, 20^А-мавзе, 42-уй.